

Antwoorden les 04 Opdracht 1: 'Ontcijfer' de uitspraak van de volgende telwoorden:

0	אָפֶס	èfès	5	חָמֵשׁ	chámesh	10	עָשָׂר	èsèr
1	אָחַת	achat	6	שֵׁשׁ	shesh	100	מֵאָה	me'áh
2	שְׁתַּיִם, שְׁתַּיִם	sh ^e tayiem	7	שֶׁבַע	shèva	1000	אֶלֶף	èlèf
3	שְׁלוֹשׁ	shálosh	8	שְׁמוֹנֶה	shmonèh			
4	אַרְבַּע	arba	9	תֵּשַׁע	tesha			(Onderstreept = benadrukt)

NB. Cijfers kennen een mannelijke en een vrouwelijke vorm; alleen de kortere vrouwelijke vorm is in de vorige les gegeven; deze wordt algemeen gebruikt.

Les 05 – Hebreeuwse spelling en Klankwetten

Deze les is ter informatie, je hoeft al die woorden nog niet te leren.

Hebreeuwse spelling, כְּתִיב עִבְרִי k^etiev ivrie, beschrijft de manier waarop in de Hebreeuwse taal woorden worden gespeld. We hebben gezien, dat het Hebreeuwse alfabet uit 22 medeklinkers bestaat, waarvan er vier – alef, he, waw en yod – worden gebruikt als *matres lectionis*, leesmoeders, om klinkers aan te geven.

In de geschiedenis van het Hebreeuws bestaan twee belangrijke systemen van Hebreeuwse spelling, gevocaliseerde en ongevocaliseerde spelling.

De traditionele Hebreeuwse spelling, gebruikt in de Tenach (het Oude Testament) en de oude rabbijnse literatuur, is de כְּתִיב חָסֵר k^etiev chásèr, 'ontbrekende spelling', zonder gebruik van de letters א, ה, ו, י als 'leesmoeders' voor klinkers, en zonder klinkertekens.

Bij gevocaliseerde spelling, [מְנוּקָד] k^etiev m^enoeqqád, worden alle klinkers aangegeven met klinkertekens, נִקּוּד, נִקּוּד, zoals bedacht door de Masoreten.

Bij ongevocaliseerde spelling, כְּתִיב מְלֵא k^etiev mále, de moderne '*plene*' spelling (de latijnse benaming), die in het huidige Israël gebruikelijk is, worden alle klinkertekens weggelaten (behalve wanneer hierdoor twijfel ontstaat), en worden zo veel mogelijk de letters א, ה, ו, י gebruikt als 'leesmoeders' voor klinkers. Dat houdt in, dat bij veel woorden een yod of waw wordt ingevoegd, en er twee spellingen voor die woorden bestaan. In deze lessen worden die gewoonlijk beide vermeld.

Om bij dit systeem onderscheid te maken tussen gebruik als medeklinker en gebruik als leesmoeder, worden de waw en de yod veelal verdubbeld wanneer ze als medeklinker worden gebruikt. En onder welke waw of yod komt een eventueel klinkerteken? Daarover verschillen de woordenboeken van mening.

Een gevocaliseerde plene spelling wordt toegepast in kinderboeken (en in deze lessen dus), om de kinderen te wennen aan de gebruikelijke 'plene' spelling, terwijl ze gebruik kunnen maken van de klinkertekens bij het leren van de woorden. Ook bij poëzie, taalonderwijs voor nieuwkomers, en dubbelzinnige of buitenlandse termen wordt het toegepast. Het is echter zeer omslachtig en lastig in het dagelijks leven. Men kan kinderen wel horen zeggen: "Hij leest al zonder puntjes."

Enkele voorbeelden van de diverse schrijfwijzen:

<i>ketiev chásèr</i>	<i>ketiev menoeqqáo</i>	<i>ketiev mále</i>	<i>Uitspraak</i>	<i>Betekenis</i>
אָמץ	אָמָץ	אומץ	omètz	Moed
אָויר	אָוִיר	אוויר	^a wier	Lucht
חֻלְקָה	חֻלְקָה	חלוקה	ch ^a loeqáh	Verdeling
שְׁנַיִם	שְׁנַיִם	שניים	sh ^e nayiem	Twee
קָפָה	קָפָה, קוּפָה	קופה	qoepáh	Kas(loket)

Klankwetten

Dit is geen les om te bestuderen, maar een naslag om dingen nog even op te zoeken.

Klemtoon

De klemtoon ligt in het Hebreeuws gewoonlijk op de laatste lettergreep van een woord. Een afwijking hiervan kan in het Hebreeuws worden aangeduid met een pijltje < boven de betreffende lettergreep. In deze cursus wordt een afwijkende klemtoon aangegeven door de benadrukte lettergreep te onderstrepen.

Open en gesloten lettergrepen

Een open lettergreep eindigt met een klinker, een gesloten lettergreep eindigt met een medeklinker, en een dubbel gesloten lettergreep eindigt met twee medeklinkers.

'Lopen' bevat dus een open en een gesloten lettergreep, 'kast' is een dubbel gesloten lettergreep.

Dagesh, een punt in een letter

Een stip (dagesh) in een letter verdubbelt (en verhard) deze, waardoor de voorgaande lettergreep gesloten is.

De keelmedeklinkers א, ה, ח, ע en de ך, en letters aan het eind van een woord, kunnen niet worden verdubbeld.

De letters ב, כ, פ krijgen een dagesh en worden verhard tot B, K en P:

- aan het begin van een woord (behalve bij enkele vreemde woorden),
- gewoonlijk na een medeklinker (met shewa),
- bij een dubbele medeklinker.

De letters ב, כ, פ krijgen geen dagesh en behouden hun zachte uitspraak V, Ch en F:

- aan het eind van een woord,
- voor een klinker of een uitgesproken shewa.

Korte en lange klinkers

Zoals in les 04 geleerd, kunnen we korte en lange klinkers onderscheiden.

<i>Klank</i>	<i>Korte klinker</i>	<i>Lange klinker</i>
A	א patach	א̄ grote qamets of qamats
E	ע segol	ע̄ tsere
I	י kleine chireq	י̄ grote chireq
O	ו kleine cholam	ו̄ grote cholam
en	ע̄ kleine qamats	
OE	ע̄ qoeboets of qiboets	ע̄̄ shoeroeq of shoereq

Omdat men in modern Hebreeuws woorden zo veel mogelijk 'plene', dus met 'leesmoeders' worden geschreven, klopt deze indeling niet altijd. In modern Hebreeuws bestaat ook tussen korte en lange klinkers geen significant verschil meer in uitspraak.

Er bestaat een nauwe relatie tussen de klemtoon, open of gesloten lettergreep, en de lengte van de klinkers.

Een *open lettergreep* krijgt gewoonlijk een lange klinker, maar benadrukt kan hij ook een korte klinker krijgen. Voorbeeld: שָׁמַיִם shám^ayiem, hemel(en). De eerste lettergreep is open en krijgt een lange klinker, de tweede lettergreep is ook open maar benadrukt, en krijgt een korte klinker.

Een *gesloten lettergreep* zonder klemtoon krijgt gewoonlijk een korte klinker, maar wanneer hij de klemtoon krijgt, kan hij een lange klinker krijgen.

Een eenlettergrepig woord met klemtoon krijgt een korte klinker.

Klinkerwetten

1. De shewa of shwa ם wordt volgens de traditionele grammatica uitgesproken als korte E-klank:
– aan het begin van een woord, b.v. דְרָחִים d^eráchiem, wegen; in de praktijk wordt hij vaak niet uitgesproken.

– na een dubbele medeklinker, b.v. מְדַבְרִים m^edab^eriem; in de praktijk echter m^edabriem.

– na een open lettergreep, b.v. צָרְפַת tsár^efat Frankrijk; maar in de praktijk hoor je tsárfat.

– na een niet-uitgesproken shewa: יִכְתְּבוּ yicht^evoe.

In deze lessen wordt de uitgesproken shewa weergegeven door een hoge ^e of een '.

2. De shewa wordt niet uitgesproken:

– aan het einde van een woord: הֵלֵךְ hilech, gaan

– na een (niet-dubbele) medeklinker die een lettergreep afsluit: הִבְטִיחַ hivti'ach, beloven

3. Indien volgens de woordvorm een uitgesproken shewa zou moeten volgen op een keelmedeklinker krijgt de shewa een **hulpklinker** en wordt ם of ם, en wordt uitgesproken als een korte A of Ę. Dus שׁוֹאֲלִים sho'^eliem wordt שׁוֹאֲלִים sho'^aliem, en הֵייתֶם he'yitèm wordt הֵייתֶם hèyitèm.

4. Een uitgesproken shewa vóór een lettergreep met een hulpklinker wordt overeenkomstig die hulpklinker uitgesproken. ם voor ם wordt ם, ם voor ם wordt ם.

Dat heeft vooral invloed op de lettervoorzetsels.

חֲבֵרָה + לְ wordt לְחֲבֵרָה en אֲמַת + בְּ wordt בְּאֲמַת en לֶאֱכַל + לְ wordt לְאֶכַל

5. Twee op elkaar volgende uitgesproken shewa's komen niet voor, dat klinkt niet. De eerste verandert in een I- of A-klank, de tweede wordt niet uitgesproken. Dit speelt vooral een rol bij de lettervoorzetsels. רְחוּב + בְּ wordt בְּרְחוּב birchov en כְּתַב + לְ wordt לְכַתֵּב lichtov.

6. De letters ה, ח, ע en soms de ר hebben vóór en liefst ook achter zich een ם patach, een korte A. Wanneer aan het eind van een woord een lange klinker (behalve een ם qamats) vooraf gaat aan een ה, ח, of ע, dan wordt hiertussen een 'glijklinker', een vluchtige A-klank (patach) ingevoegd. Die staat *onder* de genoemde letter, maar wordt *erboven* uitgesproken. Voorbeelden: רֹחַ roe'ach, geest; הִבְטִיחַ hivti'ach, beloven. Deze patach heeft de bijnaam 'patach genoevah', 'gestolen patach'.

7. Indien bij de woordvorm verdubbeling van een medeklinker gebruikelijk is, maar dit niet mogelijk is doordat dit een keelmedeklinker of resh is, dan treedt in plaats van deze verdubbeling (en gesloten voorgaande lettergreep) een klankverandering (verlenging) op: ם IE wordt ם EE, ם OE wordt ם O en ם A wordt ם Á, al is dat niet echt hoorbaar.

Bij de chet vindt deze verandering vaak niet plaats.

8. Een qamats ם of tsere ם in een open lettergreep vóór de klemtoon verandert in een uitgesproken shewa ם, indien de klemtoon een plaats opschuift. Deze klinkervervlakking komt typisch voor bij werkwoorden in de verleden tijd, tweede persoon meervoud, bij vrouwelijke uitgangen en bij meervouden:

יִכְתְּבוּ kátav^etie Ik schreef, כָּתְבוּ k^etavⁱtèm Zij schreven.

מֵבִינָה mevien → מְבִינָה m^evináh; דְּבַר dāvár → דְּבָרִים d^eváriem

9. Een tsere ם patach ם en soms de segol ם in een beklemtoonde gesloten lettergreep vervlakt tot een uitgesproken shewa, indien de lettergreep wordt geopend en zijn klemtoon verschuift.

כֹּתֵב kotev → כֹּתְבִים kot^eviem; כָּתַב kátav → כָּתְבָה kát^eváh; יִכְתְּבוּ yichtov → יִכְתְּבוּ yicht^evoe

10. Een E ם of Ę ם in een (beklemtoonde) gesloten eindlettergreep wordt een IE ם indien door

toevoeging van lettergrepen (bij vervoeging of verbuiging) de lettergreep dubbelgesloten en onbeklemtoond wordt.

לב lev → לְבִי libbie; גַּרְזֵן garzèn → גַּרְזִינִים garzinniem

11. Een O-klink ם in een (beklemtoonde) gesloten eindlettergreep wordt een OE ם, indien bij toevoeging van lettergrepen (door vervoeging of verbuiging) de lettergreep dubbelgesloten is (en onbeklemtoond). Dit komt veel voor bij de namen van kleuren (les 24)

חֹק choq → חֹקִים choeqqiem, wet.

12. Tenslotte een spellingsregel: een kleine cholam ם in een (beklemtoonde) gesloten eindlettergreep blijft een O-klink, maar dan een kleine kamats ם, indien bij toevoeging van lettergrepen de lettergreep (enkel)gesloten is (en onbeklemtoond).

חֹדֶשׁ chodesh (eigenlijk חֹדֶשׁ) → חֹדֶשִׁים chôd'shie; zie (oude) les 79.

Deze [Introductie cursus Hebreeuws](#) behoort bij de [Israël-weekbrief](#).

Bronnen: [en.wikipedia.org](#), Melet, les 7, Arjeh Gebhard, uitg. Coutinho; *Teach Yourself Biblical Hebrew*, prof R.K. Harrison; *Grammatica van het Bijbels Hebreeuws*, Nat-Lettinga; <http://www.kcv-net.nl> (illustratie)

Zie ook: *Videolesen van dr. Piet van Midden* webapp.fkt.uvt.nl/bho/plugin_wiki/page/hebreeuws, les *Qamets chatoef*; *les Naamwoorden met segol*; *les Werkwoord met keelletters*

www.youtube.com/watch?v=L1ImWSVnJ-s *Top 5 Hebrew Pronunciation Mistakes to Avoid*

